

Mezinárodní workshop *Displaced Memories & Memories of Displacement. Vanquished Others, Silenced Past, and the Burden of Implication in the 21st Century*, Praha, 9.–11. června 2021

Globální koronavirová pandemie společnost unikátně znehybnila. Mnohým na neurčito přerušila výzkumné aktivity, stejně jako osobní účast na důležitých „kmenových“ rituálech – konferencích umožňujících prezentaci a diskuzi výsledků práce ať již s dalšími kolegy a kolegy, širší veřejností, nebo veřejnou správou. Důsledky této zkušenosti se do praktické organizace konferencí a workshopů otiskují (a bezpochyby otiskovat dále budou) snahou o jejich hybridní podobu.

Etnologický ústav AV ČR společně s Francouzským ústavem pro výzkum ve společenských vědách (CEFRES) v rámci programu TANDEM s podporou programu Strategie AV21 *Společnost v pohybu a veřejné politiky* realizoval právě takovou formou (účast na místě byla umožněna pouze participujícím, veřejnost byla zapojena formou online streamu) velmi zajímavý mezinárodní workshop *Displaced Memories & Memories of Displacement*. Pro všechny účastníky a účastnice šlo o první „face to face“ akci po více než roční odmlce, takže v prostorách vily Lanna, kde se akce konala, bylo cítit jisté zvláštní očekávání spojené s opuštěním online prostředí všech komunikačních platforem, s nimiž jsme se stačili seznámit.

Organizační trio tvořené Johanou Wyss (Etnologický ústav AV ČR),

Michèle Baussant a Marií Kokkinou (obě CEFRES) si dalo za cíl během tří dnů vytvořit podhoubí pro vznik dočasné srovnávací, kolaborativní a interdisciplinární platformy, která by reflektovala zamlčované dědictví vysídlených populací v Evropě i mimo ni v průběhu 20. a 21. století. Účastníci konference se proto ve svých příspěvcích překračujících národně orientovanou perspektivu měli zaměřit na *poražené Druhé*, jejich umlčovanou minulost a to, co můžeme s odkazem na amerického literárního vědce a teoretika paměťových studií Michaela Rothberga označit jako „břímě implikace“, jež si jako společnost (My), chtíc-nechtíc, s sebou nese(me) vpletením a zahrnutím do důsledků historických trajektorií.

Workshopu se aktivně zúčastnilo 16 účastníků, z nichž většina přijela ze zahraničí. První den byla na programu vstupní přednáška *Legacies of Forced Displacements and the Burden of Implication in the 21st Century* Johany Wyss, v němž Rothbergův teoretický rámec reprezentovaný v klíčovém pojmu *implikovaný (zahrnutý, zapletený) subjekt* aplikovala na svůj výzkum disharmonických historických dědictví obyvatel Slezska zejména na Hlučínsku a Opavsku, jejichž aktéry byli místní Češi, Němci, Slezané, Židé, ale kde do specifických skupinových

konfigurací a jednání promlouvaly i připisované statusy *viníků/pachatelů x obětí* historického vývoje, *ne-stranných pozorovatelů (Bystanders)*, *beneficientů, kompliců* nebo *kolaborantů*. Johana Wyss ve svém tázání po tom, co se děje s dědictvím *poraženého Druhého*, naznačila důležitost toho, kdo si (a co) pamatuje, kdo je kým (a proč) pamatován, připomínán – a vice versa zapomínán. Právě tyto otázky nás vedou k překračování zaužívaných dichotomií a nutí nás produktivně promýšlet role různých forem moci, nerovností a z nich vycházejících diachronních i synchronních implikací.

První panel druhého dne reflektoval problematiku disharmonického dědictví – to, jakým způsobem je problematická minulost zpřítomňována, nebo jak se hodnotí historického dědictví a obrazy konkrétních sociálních skupin měnily v průběhu 20. století. Thomas van den Putte v příspěvku *Talking about Jews in Poland: an Interactional, Ethnographic Perspective* sledoval diskurz o Židech a židovském dědictví na příkladu výzkumu skupiny obyvatel současné Osvětimi, kteří jsou schopni v rovině každodenního jednání reflektovat makro-kulturní narativ o holocaustu. Poukázal na jejich názorovou flexibilitu, která je spojena s užíváním „mnemonic-kých repertoárů“ využívaných při vlastním vyprávění o minulosti jejich města. Kateřina Králová v následujícím příspěvku (*Salonica – Thessaloniki: Holocaust Survivors & Memories of*

Absence) na příkladu přeživších holocaust v řecké Soluni ukázala, jak byl v symbolické rovině reprezentován návrat do jejich rodného města a skrze studium topografie dnešní Soluně s rostoucím počtem památníků obětí holocaustu představila vícevrstevnatost symbolické přítomnosti (ale i absence) Židů v městě kdysi označovaném jako „Jeruzalém Balkánu“. Michal Pavlásek pak sledoval trajektorii a proměnlivé statusy skupiny reemigrantů z bývalé Jugoslávie (*Unrecognized Heroes and Conflicting Historical Heritage*), jež je přivedly až ke zformování vlastní vzpomínkové komunity. Příchozí byli nejprve Československem vítáni jako antifašističtí hrdinové, období zániku komunistického režimu v roce 1989 a následnou produkci hegemonního antikomunistického narativu nového režimu liberální demokracie ale jejich potomci vnímají jako cestu k zneuznání historického odkazu svých předků. Ukazuje se tak, že pocity nespravedlnosti či křivdy nejsou spojené pouze s nucenou migrací obyvatel, ale též migrací dobrovolnou. To nás vede k nutnosti zabývat se novými výzvami, které s sebou vysledované paralely přinášejí.

Další panel řešil obdobné výzvy zejména s ohledem na konstrukci kolektivních identit. Ondřej Kolář v příspěvku *Newcomers in Czech Western Silesia 1945–1960: Between ‘Old’ And ‘New’ Identity* reflektoval trendy udržování a transformací kolektivních identit skupin obyvatel, které se od roku 1945 usazovaly v západní

části českého Slezska, aby nahradily vyhnané německé obyvatelstvo. Katja Hrobat Virloget (*Contested Heritage of Istria. Between Conflict Nationalisation Processes, Identity Foundations and Bridges*) uvažovala o různých způsobech využití a vnímání dědictví v souvislosti s vyprázdněným a znovu osídleným slovinským pohraničím a oblastí Istrie v bývalé Jugoslávii a kladla si otázku, jak je toto dědictví instrumentalizováno pro politické účely.

Kateřina Mildnerová se poté věnovala historii exilu namibijských Čechů (*Namibian Czechs – Their Identity and Search for Home*), původně skupiny prominentních dětských válečných uprchlíků z Angoly, kteří byli přijati československou vládou v roce 1985, aby se zde mohli vzdělávat. Mildnerová ukázala na to, jak se zkušenost s vysídlením a životem ve dvou kulturně odlišných prostředích promítla do jejich hybridní identity a pocitu, že jsou i v současnosti odsouzeni zůstat cizinci žijícími na hranici mezi dvěma světy. Jak ukázala Jana Nosková (*'And Then They All Left.' Recollection of Forced Migration and Negotiation of the Past in Three-Generation Families of Germans in the Czech Republic*), zkušenost dvou světů nebyla/není cizí ani rodinám německého původu, které mohly po druhé světové válce zůstat v Československu. Ve svém příspěvku prezentovala výsledky výzkumu, který se zaměřil na mechanismy a strategie přenosu rodinné paměti u třígeneračních rodin německého

původu žijících v České republice. Na příkladu analýzy rodinného vyprávění dvou třígeneračních rodin analyzovala způsoby, jakými členové rodiny navzájem vyjednávají vzpomínky na poválečnou nucenou migraci. Sledovala zároveň významové posuny, ke kterým došlo v mezigeneračním přenosu paměti v rodinách.

V závěrečném panelu druhého dne Paul Bauer (*Landscape and the Memory of Loss and Absence in Germany, Austria, and Czech Republic*) sledoval možnost využití krajinných obrazů pro mobilizaci vzpomínek na vysídlené obyvatelstvo, Neža Čebtron Lipovec (*Contested Heritage and Progressive Nostalgia in the Urban Centres of Northern Istria*) skrze koncept progresivní nostalgie analyzovala heritizační procesy v oblasti Istrie a Catherine Perron (*Saving German Heritage in Central Europe: Discourse, Praxis, Challenges. Mapping Patrimonialisation Efforts Around Pordersam/Podbořany*) příklady českých a německých snah památkového záchranného projektu obnovy starých hrobek a hřbitovů v okolí Podbořan.

Poslední den workshopu začal příspěvkem Pierra Sintése, v němž srovnával odchod a následný návrat albánské a židovské menšiny z/do Řecka. Michéle Baussant a Maria Kokkinou, spoluorganizátorky akce, si všimaly zneviditelňovaných stop přítomnosti Židů v Egyptě (*An Absence That Still Matters: Jews in Egypt and Egypt Inside the Jews*) a možnosti využití fotografií uprchlíků z řecké občanské války (1946–1949), kteří na-

lezli svůj domov ve východní Evropě (*Greek Exiles, Communist Legacies and Heritages of Waiting in the Czech Republic and Central Europe*). Máté Zombory v posledním příspěvku (*Displacement of the Sources: The Circulation of Historical Documents During the Post-WWII Decades*) poukázal na význam politického kontextu při tvorbě a následné cirkulaci historických dokumentů po druhé světové válce.

Závěrečné shrnující poznámky organizátorek workshopu jen podtrhly mnohé inspirativní momenty setkání, které v důsledku představují nastolení nových badatelských výzev situovaných na stále plodnějším pomezí paměťových a migračních studií. Aplikace teoretického rámce, který se snaží překročit zaužívané statusové dichotomie (vítězové x poražení, viníci/pachatelé x oběti), a který našel svoje vyjádření v klí-

čovém Rothbergově pojmu *implikovaný subjekt* (ale zmínit je též možné jeho podobně produktivní koncept *víceměrné /multidirectional* paměti), jistě patří mezi možná východiska, jak znovu-spolu-promyslet povahu umlčených historických zkušeností a dědictví zejména nuceně vy/pře/místěných, deportovaných nebo vyhnaných. Musíme být zároveň připraveni na to, že se tím dále bude otevírat Pandořina skříňka často zamlčovaných témat a vzpomínek, které se zhmotňují v tíživém a disharmonickém historickém dědictví, paměťových konfliktech a v našem obecném „zapletení“, tedy (spolu) zodpovědnosti vůči poraženým současného světa – obětem globálního historického a ekonomického vývoje (koloniální nadvlády, ekonomické a klimatické nerovnosti a nespravedlnosti).

Michal Pavlásek (EÚ AV ČR, v. v. i., Praha)

**Vltavané – tradice plaveckých spolků.
Výstava ke 150. výročí spolku Vltavan Praha.
Národopisné muzeum Národního muzea,
Kinského zahrada, Praha, 18. 5. – 19. 9. 2021**

Uplynulo více jak šedesát let od doby, kdy se na Vltavě naposledy plavilo dřevo ve svázaném stavu za účelem obživy. Mohlo by se tak zdát, že tento fenomén nejen střední Evropy, jehož historie konkrétně v Čechách trvala více jak tisíciletí, definitivně zanikl. Přesto tomu tak není. Vorařství se ve střední Evropě

uchovalo v podobě zábavných, turistických a ukázkových plaveb, a ani folklór a původní znalosti výroby vorových tabulí předávané po staletí stejným způsobem zcela nezmysly.

Na zachování tohoto kulturního dědictví pro současnou a budoucí generace na českém území mají značný podíl i dlouhodobé aktivity plavecké-